

STATSMINISTERENS DOKTORFORELESNING PÅ ST. OLAF COLLEGE,
NORTHFIELD, MINNESOTA, 15. FEBRUAR 1983

Jeg vil gjerne først få fremføre en varm takk til St. Olaf College, til dets rektor, professorer og studenter for den hjertelige mottakelse av min hustru og meg selv her ved Universitetet. Jeg vil dernest få gi uttrykk for min store personlige glede og stolthet over å være blitt tildelt St. Olaf Colleges juridiske æresdoktorgrad. Den stilfulle og verdige seremoni her i Universitetets aula i forbindelse med denne tildeling, har gjort et dypt inntrykk på meg. Samtidig vil jeg imidlertid gjerne få si at jeg ser denne tildeling også som et uttrykk for Universitetets ønske om å markere den levende kontakt mellom våre to land; forbindelser og kontakt som dette universitet gjennom hele sitt virke har bidradd så sterkt til å bevare og utbygge.

Jeg har nå den ære å bekrefte mottakelsen av min høye akademiske tittel med et foredrag der jeg vil behandle viktige deler av Norges samarbeid med vestlige nasjoner, en familie av nasjoner der USA spiller en sentral rolle. Det vil da være naturlig å begynne med vår deltakelse i den vestlige forsvarsallianse, der også arbeidet for rustningskontroll og lik nedrustning i øst og vest inntar en sentral plass. Dernest vil jeg ta opp vårt forhold til landene i Det Europeiske Fellesskap og vårt engasjement for en bedre samordning av den vestlige verdens økonomiske politikk, med særlig sikte på å

bekjempe massearbeidsløsheten. Jeg vil avslutte med noen ord om vårt internasjonale samarbeid nærmest på lokalplanet, dvs. mellom de nordiske land.

---o---

Det viktigste mål for enhver norsk Regjerings politikk vil være å trygge landets fred, sikkerhet og nasjonale uavhengighet. Frihet utad er et helt nødvendig vilkår for å kunne virkeliggjøre det grunnsyn og de verdier som vi bygger på: det kristne kulturgrunnlag, rettsstaten og folkestyret. Samtidig er det en forutsetning for å kunne opprettholde denne nasjonale uavhengighet at vi innad i vårt eget samfunn har harmoniske sosiale og politiske forhold som gir mulighet for å sikre en god forsvarsvilje, og at vi har økonomiske forhold som gir oss grunnlag for en god forsvarsevne.

Norske utenrikspolitiske oppgaver kan imidlertid ikke begrenses til rent fysisk å trygge Norges selvstendighet og integritet. Disse oppgaver omfatter også vårt lands mer generelle bestrebelser for å bidra til å skape forutsetninger for en tryggere verden gjennom bileggelse av konflikter, gjennom avspenningstiltak og rustningskontroll, og gjennom tiltak for å fjerne sosial uro og økonomisk nød.

Gjennom en betydelig statlig bistand til utviklingslandene søker vi således å bidra til en fredelig løsning av disse lands økonomiske og sosiale problemer. Uenigheten i Norge om hjelpen til de fattige land gjelder stort sett

om den bør være 1.0% av bruttonasjonalproduktet eller høyere. I år blir den offisielle norske utviklingshjelp antagelig 1,1 % av bruttonasjonalproduktet, dvs. 3 ganger gjennomsnittet for de vestlige industrialiserte land.

Deltagelse i forpliktende internasjonalt samarbeid innebærer at man fraskriver seg retten til visse former for handlinger, og påtar seg forpliktelser. Men belastningen ved slik frivillig begrensning i den nasjonale handlefrihet er etter vår erfaring langt mindre enn de fordeler og rettigheter som dette samarbeid har brakt oss.

-----o-----

Utformingen av vår utenrikspolitikk må ta sitt utgangspunkt i Norges geografiske plassering. Den vil være strategisk viktig og derfor utsatt sålenge det finnes farlig spenning mellom øst og vest. Vår utenrikspolitikk blir derfor særlig påvirket av forholdet mellom De Forente Stater og Det Europeiske Fellesskap og Sovjetunionen, og av våre relasjoner til hver enkelt av disse tre grupperinger.

Forholdet til De Forente Stater står i en særstilling. Vi nordmenn erkjenner fullt ut den uvurderlige positive betydningen for oss av at det finnes en stor gruppe amerikanere som har røtter i vårt land. Den meget store norske utvandring til De Forente Stater har således ført til at nær sagt de fleste familier i mitt land har slektninger i USA. De nære forbindelser mellom de to

land bygger på et solid grunnlag av personlige venns- og familiebånd. De Forente Stater er samtidig vår viktigste allierte i sikkerhetspolitiske spørsmål. Man kan trygt si at forholdet til USA er selve livslinjen i norsk utenrikspolitikk.

Vi har tradisjonelt hatt færre forbindelser med Sovjetunionen. Historisk sett har vi hatt fredelige forhold på den felles grense. Men Sovjetunionens vekst til supermakt, og spesielt utviklingen av dets kolossale militære kraft i de nordlige områder, har uvegerlig økt våre sikkerhetsproblemer betydelig. Dette betyr ikke at oppbyggingen av det sovjetiske militære kompleks på Kola-halvøya i nord, først og fremst er rettet mot Norge. Men vi kan ikke undervurdere betydningen av at disse overveldende militære styrker befinner seg i vårt umiddelbare nabolag. Det er ikke til å komme bort fra at det ville ha vært av stor strategisk verdi for Sovjetunionen å kunne kontrollere Norge. Og vi vet jo også at vår nabo har utnyttet de muligheter som har vært til stede andre steder i verden for å skaffe seg strategiske fordeler, når dette har kunnet skje uten altfor store omkostninger.

Betydelige funn av olje og gass på Norges kontinental-sokkel er et nytt element av betydning også for vårt forhold til andre stater.

De forhold som jeg har nevnt, har forsterket de grunner som førte til at Norge i 1949 sluttet seg til den vestlige forsvarsallianse. Samarbeidet i NATO skal tjene flere formål: Gjennom forpliktelsen til

gjensidig og solidarisk forsvar søker vi først og fremst å avskrekke en eventuell angriper. Dermed tjener Alliansen den viktigste oppgave å søke å avverge krig overhodet. Det har da også lyktes å bevare freden i vår del av verden i den tid NATO har eksistert. Og alle må jo være fullstendig klar over at medlemslandene i denne Alliansen aldri kommer til å starte noen krig, det være seg med konvensjonelle eller kjernefysiske våpen.

Men evnen til å hindre krig avhenger av at enhver mulig angriper er overbevist om samholdet innen alliansen, og overbevist om at den har både vilje og midler til å forsvare medlemslandenes territorier. Mitt eget land - med sine begrensede ressurser - vil aldri kunne bygge opp slike styrker at vi alene kan gjøre det for risikabelt å forsøke på erobring av norsk område. Dersom Norge skulle bli angrepet, vil derfor vi være avhengig av hjelp utenfra, og den må forberedes og prøves allerede i fredstid. Derfor holder vi jevnlig militære øvelser i Norge hvor norske og allierte styrker opererer sammen. Vi har for dette formål også inngått avtaler med flere av Alliansens medlemsland om lagring av tyngre militært utstyr og forsyninger. Planer, øvelser og forhåndslagring av materiell er også nødvendig for å gjøre det unødvendig å tillate permanent stasjonering av fremmede styrker, eller å ha atomvåpen, på norsk jord i fredstid. Det at vi ikke har og ikke vil ha slike baser bør også berolige Sovjetunionen, og understreker at vi ikke har aggressive hensikter.

Til tross for de økonomiske vanskeligheter som oppstår rammer vårt land, vil vi stå fast ved forutsetningen mellom NATO-landene om en årlig reell økning i forsvarsutgiftene på minst 3%. I lys av den sovjetiske oppbygging har vi til hensikt å øke forsvarsbudsjettet også utover denne vekstrate.

Men en allianse for å bevare freden, vil alltid ha som en viktig arbeidsoppgave også å arbeide for å oppnå avspenning og nedrustning i forholdet Øst-Vest. Alliansen må være like sterk som motparten i øst, men bør ikke søke overmakt, og bør sikre balanse mellom styrkene på et lavest mulig nivå.

Forhandlingene om kjernefysiske mellomdistanseraketter i Europa påkaller spesiell oppmerksomhet også for Norge. Gjennom sitt såkalte dobbeltvedtak av desember 1979 har Alliansen tilbudt Sovjetunionen å avstå helt eller delvis fra en ellers nødvendig modernisering av sine våpen, dersom Sovjet fjerner eller vesentlig reduserer det store antall SS-20 raketter som er utplassert i de senere år, og som kan nå mål i hele Vest-Europa.

Sovjetunionen under sin nye ledelse har nå en historisk sjanse til å vise i handling at den virkelig mener alvor med sin uttrykte vilje til nedrustning. Men det er en forutsetning for å kunne overbevise Sovjetunionen om at de må begrense sine styrker, at de vestlige land kan stå sammen i sin fortsatte oppslutning om dobbeltvedtaket. Dersom vi greier det, vil det være rimelige utsikter til å oppnå resultater. Men dersom

Sovjet skulle få det inntrykk at det, på grunn av motstand fra opinionen i medlemslandene, ikke blir spørsmål om noen modernisering av våpen på vestlig side under noen omstendighet, da kan vi ikke regne med at Sovjetunionen vil gi innrømmelser. Vi kan ikke regne med at de vil gi innrømmelser for å få til noe som de venter å oppnå like godt uten innrømmelser.

Spørsmålet om "fastfrysing" av de nuværende lagre av atomvåpen på begge sider er kommet opp både i Europa og i USA. I dagens situasjon i Europa ville en fastfrysing når det gjelder mellomdistansevåpen også bety en fastfrysing av den bestående ulikevekt mellom Øst og Vest. Vestlig støtte til slike sovjetiske ønsker vil ikke fremme noen nedrustning i Europa. Dette "frysforslaget" vil jo anerkjenne en overmakt, som Sovjet derfor ikke lenger vil være interessert i å forandre ved etterfølgende forhandlinger. Historien gir oss en rekke eksempler på at manglende balanse kan friste til å prøve utpressing og dermed øke faren for krig. Derfor står vi fast på den forhandlingslinjen som alle NATO-regjeringer samlet seg om i 1979, for å sikre balanse og fred.

---o---

Norge er en integrert del av Vest-Europa geografisk, politisk, økonomisk og kulturelt. Vi står på ingen måte i noen mellomstilling mellom Øst og Vest. Da det norske folk ved folkeavstemningen i 1972, med knapt flertall, gikk imot et norsk medlemskap i EF, var dette ikke noe norsk nei til Europa. Både motstandere og tilhengere

av et norsk EF-medlemskap var enige om dette. Medlemskaps-
spørsmålet er fortsatt ikke aktuelt. Men samtidig har vi
kunnet registrere en markert økning i det norske folks
interesse for et bredt vest-europeisk samarbeid, ikke
minst med landene i EF. De økonomiske forbindelser med
Det Europeiske Fellesskap er i første rekke regulert
gjennom en handelsavtale. Samtidig holder vi kontakt med
EF på alle felter av betydning for det økonomiske og
handelsmessige samarbeid.

Men EFs betydning for Norge er ikke bare av økonomisk
karakter. Dette understrekes av det utenrikspolitiske
samarbeid som har kommet i stand i EF, det såkalte
EPS-samarbeid. Dette er av stor viktighet, ikke minst
for Norge, fordi EF-landene her også drøfter og utformer
felles holdninger i saker som senere skal opp til behandling
i NATO. Dersom de fleste europeiske medlemsland allerede
skulle ha fastlagt sitt standpunkt før NATOs møter, ville
disse kunne utvikle seg til en dialog i hovedsak mellom
USA og EF. Vi vil være lite tilfreds med dette, særlig
hvis de aktuelle saker berører viktige norske interesser.

Av disse grunner har vi fra norsk side tatt initiativ
til slike kontaktordninger med EPS at vi både kan holde
oss orientert om det utenrikspolitiske samarbeid, og kan
fremføre norske synspunkter på de saker som senere skal
opp til drøftelse. Det er nu opp til oss å utnytte fullt
ut de muligheter ordningen byr. På noe lengre sikt er
det imidlertid vårt ønske å få en mer formalisert kontakt
med EPS-samarbeidet.

Debatten om Norges forhold til og plass i Europa er imidlertid ikke begrenset til Vest-Europa. Også forholdet til Sovjetunionen og de øvrige øst-europeiske land er nemlig en del av norsk Europa-politikk. Vi har som alliert med den ene supermakt og som nabo til den annen, en spesiell interesse i avspenning og samarbeid Øst-Vest.

Regjeringen ønsker et godt naboskapsforhold til Sovjetunionen og legger i den forbindelse vekt på å ha de mest mulig korrekte og forretningsmessige forbindelser. Det er vårt inntrykk at dette blir verdsatt også på sovjetisk side. Samarbeidet mellom våre to land har utviklet seg på en rekke felter, og det er vårt ønske at forbindelsene kan bli utbygget videre. Det er vår vurdering at ulik sikkerhetspolitisk orientering ikke er til hinder for et vel utbygget naboforhold.

Samtidig ønsker vi å utvikle dialogen og kontaktene med de mindre øst-europeiske land, og å konkretisere dette i praktisk samarbeid. Dette er en viktig del av det vi kan kalle norsk øst-politikk.

----- o -----

Men det er som sagt med landene i Vest-Europa og Nord-Amerika at vi har det næreste samarbeid og langt de fleste kontaktpunkter. Om lag 90 % av vår vareeksport går til disse land, og norsk skipsfart er i minst like stor grad avhengig av de samme markeder.

En stor del side er vi meget alvorlig bekymret over den internasjonale økonomiske situasjon med en faretruende arbeidsledighet. Riktignok har vi i de fleste moderne samfunn i dag ordninger som sørger for å gi arbeidsledige en rimelig økonomisk kompensasjon. Men dette kan ikke oppveie de alvorlige sosiale og politiske skadevirkninger av at så mange arbeidsføre og -villige mennesker, ikke minst ungdom, fratras muligheten til normal samfunnsinnsats. Selv om vi har tallrike uløste oppgaver, greier vi ikke å utnytte denne verdifulle ressurs. Dette representerer en viktig utfordring for oss alle. Dersom vi ikke lykkes, vil vi lide økonomiske tap. Men viktigere og farligere er det at vi også kan få en situasjon med konsekvenser for den sosiale og politiske stabilitet i mange land, og dermed for Vestens sikkerhet og fred.

Disse og andre forhold er bakgrunnen for det initiativ fra norsk side som i forrige måned ble tatt overfor Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling i Paris, der de vestlige industriland er med. Vi skisserte der samordnede tiltak i alle medlemsland for å bekjempe arbeidsløsheten og for å skape ny vekst. Ingen land kan greie dette godt nok alene. Men vi kan greie å snu utviklingen i riktig retning, dersom vi viser reell vilje til i samordnet handling å endre vår nåværende politikk. Tiltakene vil måtte variere fra land til land, men det er avgjørende at de nye politiske initiativ gjennomføres samtidig, og samordnet.

Det er åpenbart at De Forente Stater, som en vesentlig drivkraft i verdensøkonomien, kan og må spille en nøkkelrolle for at den nødvendige fremgang skal kunne oppnås og massearbeidsledigheten kunne reduseres. USA's størrelse tilsier at det må spille en sentral rolle også i bestrebelsene på å få istand et økonomisk oppsving.

En av de tallrike årsaker til den økonomiske verdenskrisen er de tiltak mange land gjennomfører for å begrense import fra andre land. Formålet er å styrke sysselsettingen i eget land. Men erfaring viser at slike handelshindringer som regel gjør mer skade hos andre enn nytte hos en selv. For den vestlige verden som helhet blir derfor resultatene alvorlig negative. En farlig side av saken er også at slike inngrep skaper usikkerhet i bedrifter som kunne satse på eksport, og derfor begrenser investeringene i verden. Derved fordypes krisen.

Dette problem henger sammen med den rolle egosentriske pressgrupper spiller i demokratiske samfunn. De ser det ofte som sin hovedoppgave å arbeide for tiltak til beste for en enkelt gruppe, og viser liten interesse for den skade som oppstår for andre. Særlig fristende er det for slike pressgrupper å påvirke regjeringer til å se bort fra skadevirkninger i andre land av tiltak i eget land. Og politikere kan vinne stemmer på å støtte slik nasjonalegoisme. Men det er neppe for meget å si at vi ikke kan overvinne verdenskrisen og massearbeidsløsheten uten å overvinne slik nasjonalegisme, fordi tilstrekkelige

forholdene ikke kan finnes uten bedre internasjonalt økonomisk samarbeid.

---- o ----

Disse spørsmål vil uten tvil komme til å stå i forgrunnen også under Nordisk Råds sesjon i Oslo i neste uke. Denne forsamling av parlamentarikere og regjeringsmedlemmer utgjør den offisielle overbygning for samarbeidet mellom de nordiske land. Dette samarbeid omfatter i dag nær sagt alle livets områder. Samarbeidsformene er også ganske enestående i internasjonal sammenheng. Det finnes neppe noen annen gruppe land i verden som har nådd et slikt fellesskapsnivå som de nordiske. Den norske regjering stiller seg meget positivt til en videre utbygging av det nordiske samarbeid på saksfelter av reell og praktisk betydning.

Selv om de nordiske land har valgt ulik sikkerhetspolitisk orientering, er det skapt en nordisk balanse som har bidratt til fred og sikkerhet både i det nordiske område og i en bredere europeisk sammenheng.

---- o ----

Det er vel unødvendig å tilføye at det ikke er noen motsetning mellom et nært samarbeid i Europa og den videre utvikling av tilsvarende nære forbindelser med De Forente Stater. Det ene tjener som et supplement til det annet. Vårt utgangspunkt må dessuten være klart: Vest-Europa vil i overskuelig fremtid være avhengig av

12.
for amerikanske sikkerhetsgaranti. På den annen side
antar vi at også USA er avhengig av slik maktbalanse
mellom øst og vest som bare et samarbeid mellom Vest-Europa
og Nord-Amerika kan bevare.

Nå betyr ikke denne gjensidige avhengighet at USA og
Vest-Europa alltid er enige. De siste år har vi sett
flere eksempler på viktige forskjeller mellom vest-europeiske
og amerikansk politikk. Spørsmålet om den trans-sibirske
gassledning er ett eksempel, selv om denne strid nå er
bilagt og avløst av et felles ønske om samarbeid om de
handelsmessige forhold til Sovjetunionen. Dessuten er
det ikke noe nytt at vi har forskjellig syn. Årsakene
kan være flere. En grunn er nok at de vest-europeiske
land nå har større evne og vilje til å hevde sine egne
interesser og da også i forhold til USA. Utbyggingen av
samarbeidet mellom EF-landene har trolig tjent til å
påskynde utviklingen av en mer markert vest-europeisk
identitet.

Ulike synspunkter over Atlanteren vil være en
utfordring for norsk utenrikspolitikk. Det er i vår
interesse å arbeide for at uoverensstemmelser blir løst.
Nu tror jeg ikke at vi for Norges vedkommende noen gang i
overskuelig fremtid vil komme i en situasjon der det vil
bli et spørsmål om å velge mellom USA eller Europa. Og
vi vil med all vår kraft søke å forhindre at noe slikt
spørsmål oppstår. Vi bygger som allerede nevnt hele vår
sikkerhetspolitikk på en garanti fra og et grunnfestet

Venskaper med USA. En atlantisk politikk er og blir en
forutsetning for vår europeiske orientering. Vi vil
utbygge vårt forhold til Europa, men samtidig vil vi
utbygge samarbeidet med USA.